

HOZZÁSZÓLÁSOK

SOMOS ANDRÁS akadémikus (Kertészeti Egyetem Budapest)

Az Osztályvezetőség szóbeli beszámolójának az agrárkutatások anyagi ellátottságára és a kutatómunka megjavításának lehetőségeire vonatkozó részeihez szeretnék néhány gondolatot fűzni.

Valamennyiünk előtt ismeretes és örvendetes tény az, hogy a felszabadulás óta az agrártudományok fejlődésében is óriási, mégpedig kedvező változások következtek be. Az elmúlt húszegynéhány év alatt kiépültek az agrárkutatás új bázisai. Kutatóintézeti hálózatunk kielégíti az igényeket. Hasonlóképpen megteremtődtek a kutatás feltételei a felsőoktatási intézményekben, az Agrár egyetemen és a főiskolákon. Ugyanakkor azonban ha az agrárkutatás előtt álló feladatokat vizsgáljuk, és szembeállítjuk eddigi eredményeinket a népgazdaság részéről jelentkező követelményekkel, akkor azt kell mondani, hogy nem tudunk mindenben megfelelni a kívánalmaknak. Anyagi erőnkől nem tellett mindenre. Biztosítottuk a kutatóbázisok megteremtésének és az eddigi fejlődésnek a megalapozását, általánosságban tehát a munka helyét, feltételeit, de a munka végzéséhez, a korszerű kutatáshoz szükséges feltételeket, műszereket nem sikerült minden vonatkozásban megadni, sok minden még pótlásra, kiegészítésre vár. Ha az osztálytitkári beszámolóban azt a megállapítást vesszük figyelembe, hogy a termelésben mennyi idő alatt következik be például a gabonatermesztésben a megkétszereződés és megnézzük az emberiség szaporodásának a mértékét, ütemét, akkor még élesebben rajzolódnak ki az agrárkutatások előtt álló óriási feladatok. Hazai vonatkozásban elsősorban biztosítanunk kell az ország lakosságának élelmiszerszükségletét, alapanyagot kell adnunk az élelmiszeripar számára, ugyanakkor nem kis mennyiségben exportra is kell adnunk a magyar mezőgazdasági termékekből.

Ha a nemzeti jövedelemből az agrárkutatásokra juttatott összegeket vizsgáljuk, azt látjuk, hogy az agrárterület nem kapott akkora összeget, mint amekkora megítélésünk szerint a vázolt feladatok megoldásához szükséges. Akár a műszaki, akár a természettudományi vagy az orvostudományi területet vesszük figyelembe, nagyobb összegek kerültek felhasználásra, mint az agrárkutatás terén. Ha tovább vizsgáljuk az agrárterület anyagi és részben személyi ellátottságát, az Agrár egyetemen és a főiskolákon folyó kutatómunka lényegesen hátrányosabb helyzetben van jelenleg, mint a kutatóintézetekben végzett munka.

Mindezt figyelembe véve, igazat kell adnunk az előterjesztés ama megállapításának, hogy az utóbbi években az agrárterület számára juttatott anyagi lehetőségek nem emelkedtek sokat, sőt bizonyos stagnálás volt tapasztalható.

Ez tulajdonképpen nem is stagnálást, hanem a helyzet romlását jelenti, mert a munkabérek, a kutatáshoz szükséges eszközök, a műszerek lényegesen drágábbak lettek, és ilyenképp abból az összegből lényegesen kevesebb jut a kutatási feladatok ellátására, mint pár évvel ezelőtt. Ehhez hozzá kell venni azt a tényt is, hogy egyre nehezebb feladatokat kell megoldaniuk a kutatóknak, egyre bonyolultabb összefüggéseket kell feltárniuk ahhoz, hogy a feladatok valóban a szükséges időre megoldásra kerüljenek. Így még élesebben rajzolódik ki a jelenlegi helyzet nehéz volta. Nem kívánok részletesen foglalkozni itt azzal a ténnyel sem, hogy az agrárterületen folyó kutatások az egyéb területekhez viszonyítva lényegesen rosszabb körülmények között folynak, hiszen itt az élő szervezetekben végbemenő folyamatokat az esetek nagy részében kint a szabad természetben kell irányítanunk és alakítanunk, ahol a környezeti tényezők, az éghajlat, az időjárás szeszélye, az egyes évek között jelentkező különbségek nehezítik munkánk értékelését és eredményes folytatását.

Ami a fent vázolt helyzet megoldásának lehetőségét illeti, teljes mértékben tudatában vagyok annak, hogy a kormányzat részére sem áll olyan összeg rendelkezésre, hogy az összes igényeket egy-két esztendő alatt kielégíthesse. Viszont mégis az a véleményem, hogy ehelyütt is fel kell hívni az illetékes szervek figyelmét arra, hogy a jövőben az agrárterület számára nyújtandó összeget a lehetőség szerint növelni kell.

Ugyanígy indokoltnak és szükségesnek tartom és javaslom az egyetemeken és a főiskolákon ma még mutatkozó hátrányos helyzet folyamatos megszüntetését. Nem kell itt külön indokolni — hiszen többször foglalkoztunk osztályvezetői üléseken és más helyen is ezzel a jelenséggel — inkább csak ismétlésként hangsúlyozom, hogy a felsőfokú oktatási intézményekben a korszerű oktatás biztosítása szükségessé tesz bizonyos kutatást, és ennek elmulasztása nyilván rontja a kutatómunka színvonalát, ami szükségképpen kedvezőtlenül hatna a fiatalok képzésére. Hozzá kell fűznöm ehhez azt, hogy előnyös helyzetet jelent a kutatás szempontjából a felsőfokú oktatási intézményekben az oktatás céljaira rendelkezésre álló műszereknek a kutatásba való bekapcsolása. Ez nagymérvű megtakarítást jelenthet, hiszen amikor oktatásra nem használják ezeket a műszereket, a kutatás céljaira igénybe vehetők.

Feltétlenül szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy a kutatásban mindinkább a komplex feladatok kerülnek előtérbe, és ilyen körülmények között előnyösebb helyzetben vannak a felsőfokú oktatási intézmények, ahol a különféle tanszékeknek egy szervezeti egységen belüli léte lehetővé teszi a meg lehetőségen különböző területeken folyó munka tervszerű összehangolását és irányítását.

Az egyetemen és a felsőfokú oktatási intézményekben folyó kutatómunkát hátráltatja továbbá az is, hogy amikor az oktatási normákat megállapították, nem vették figyelembe a kutatómunka szükségességét és pusztán az oktatási elfoglaltság alapján határozták meg a létszámot. Ez talán még az 1950-es évek elején hirdetett szemlélet maradványa, hogy ilyen helyen csupán oktatással foglalkozzanak és a kutatás nem feltétlenül szükséges tevékenység. A normákat mindenesetre módosítani kellene, nem szabad az oktatásra szükséges időt úgy mérni, mint mondjuk a középiskolákban vagy más területeken.

Szó esett a beszámolóban arról is, hogy az oktatók idejét jelentős mértékben igénybe veszik olyan munkák, amelyeket nem feltétlenül az oktatóknak,

illetőleg a kutatóknak kellene elvégezniök, ha megfelelő segéderők, kutatási segédszemélyzet állana rendelkezésre. Az oktatók, kutatók és a segédszemélyzet közötti kedvezőtlen arány évek óta nyitott kérdésként szerepel a tárgyalásokon, mind ez ideig nem sikerült kedvező, megnyugtató megoldást találni. Ehelyütt is szeretném hangsúlyozottan kiemelni, hogy ilyen értelemben is a lehetőségekhez képest az agrár jellegű kutatási és felsőfokú oktatási intézményekben a segéderők létszáma a következő években nagyobb mértékben emelkedjék.

Ami a kutatók munkájának könnyítését illeti, e tekintetben elsősorban a pénzgazdálkodás ma is meglévő kötöttséget kellene csökkenteni. Nem arra gondolok, hogy a tervszerűtlenséget vigyük az eddig kialakult tervszerű munka helyébe, de a tervezésben, az elszámolásban vagy a kutatásra kapott anyagi javak felhasználási keretének a meghatározása tekintetében kellene javítani a jelenlegi helyzeten. Ezen a téren sokkal inkább figyelembe kell venni a feladatok megoldásából adódó különleges követelményeket, ami az egyik esetben jelentheti azt, hogy több kézi munka felhasználása szükséges a feladat megoldásához, a másik esetben talán többet kell műszerekre fordítani, a harmadik esetben vegyszerekre, tehát a szigorúan kötött rovatos pénzbontás helyett csak globális összegben kellene meghatározni a hiteleket, ennek keretén belül pedig a kutatást végző vagy azt irányító szakember számára kellene nagyobb lehetőséget adni a szükséges arányok kialakítására.

Külön nehézséget jelent a jelenlegi pénzelszámolási rendszer azokon a területeken, ahol a kutatómunka következő esztendeje az előző év őszi kezdődik. A szigorúan január elsejével kezdődő elszámolás rendkívüli módon megnehezítheti az előkészületeket és sok olyan munka elvégzésében okozott eddig nehézséget, ahol a rugalmasabb pénzfelhasználás könnyebbé, egyszerűbbé és eredményesebbé tenné a kutatást.

A következőkben csupán egy mondattal szeretném érinteni a műszerpark felújításának meggyorsítását. Ahol pedig még nem alakult ki a műszerpark, ott a szükséges műszerek mielőbbi biztosítását. Ma már a korszerű kutatáshoz sok drága műszer szükséges, hogy a kutatás időtartama rövidíthető legyen, a drága kézi munkát meg lehessen takarítani és a feladatok megoldására szabott határidőket könnyebben lehessen tartani.

Említette az osztályvezetőség beszámolója a kutatók és az oktatók társadalmi megbecsülésének a kérdését. E tekintetben én is elsősorban talán a társadalmi megbecsülés javítására hívnám fel a figyelmet és ezzel együtt természetesen a jó munkát végző kutatók erkölcsi megbecsülésére is egyes esetekben az anyagi érdekeltség elvét követve a nagyobb anyagi megbecsülésre. Rendkívül sokoldalú és bonyolult összefüggések részletes vizsgálata után lehetne talán kialakítani a konkrét javaslatokat arra nézve, hogyan történjék ez. Azt szeretném javasolni, hogy érdemes lenne ezzel az ügygel külön foglalkozni és annak alapján javaslatot készíteni az illetékes állami szervek, pártszervek részére a megoldás lehetőségeit illetően.

Ezt a néhány gondolatot szerettem volna az osztályülés figyelmébe ajánlani, felhívni az illetékes szervek, az osztályvezetőség, az Akadémia elnöksége, a minisztérium vezetősége figyelmét, kérni a segítségüket és támogatásukat, hogy munkánkat az elkövetkező időszakban minél eredményesebben végezhessük.

TÓTH MIHÁLY, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa (Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, Budapest)

A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztériumnak elődjéhez hasonlóan hagyományosan jó kapcsolatai voltak és vannak a Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztályával. Érdemes néhány szót szólni e kapcsolatok sokrétűségéről. A minisztérium és az Osztály mindig különleges gondot fordított a kutatások tematikájának összehangolására. Jelentős az egész szakterület szempontjából az a tevékenység, amelyet az Osztály intézetein keresztül az alapkutatások és az elméleti módszertani munka vonatkozásában végez. Szoros együttműködés van a mezőgazdaság és az élelmezésügy terén kialakítandó speciális tudánypolitikai problémák felvetése és megoldása terén. A nemzetközi együttműködés terén egységesen, szinte együttesen járunk el. Intenzívnek és zavartalannak tekinthető az a kapcsolat is, amelyet az Osztály és a minisztérium a kutatóképzés területén fenntartott és fenntart.

Igen jelentősnek ítéelhető az a kapcsolat is, hogy az Osztály támogatja a mezőgazdaság és élelmezésügy területén működő egyetemek és főiskolák tanszékeinek alapozó és elméleti kutatómunkáját.

A kapcsolatok fejlesztése tekintetében ki lehet emelni néhány momentumot, hiszen az előttünk álló feladatok ezt sürgetik.

A kutatás előtt álló nagy feladatok megoldása érdekében a célszerűen kialakított tudánypolitika érvényesítésére különös gondot kell fordítanunk mindkét területen. A minisztérium inspirálni szeretné az Agrártudományok Osztályához tartozó intézeteket arra, hogy alapkutatási munkájukra építve olyan alkalmazott kutatási feladatokat is oldjanak meg, amelyek közvetlenül szolgálják a mezőgazdaság és az élelmezésügy területén megvalósítandó termelésfejlesztést. Ezt az inspirálást adott esetben anyagi eszközökkel is elő kell mozdítani.

A koordináció területén — amint az osztályvezetőségi beszámoló tartalmazza is — a mai körülmények között szintén új feladatok adódnak. Rendkívül jelentős munkát végezhetnek a koordinációban az Osztály egyes bizottságai különösen azokon a területeken, ahol nagyméretű az alap- és a módszertani kutatási tevékenység. A bizottságok különösen sokat tehetnek azzal, hogy időről időre áttekintik egy-egy nagyobb szakterület egészét, értékelik a területen folyó munkát, mind a termelésfejlesztés, mind pedig a termelés fejlesztésére szolgáló kutatómunka tekintetében.

Kérjük, hogy a Magyar Tudományos Akadémia növelje az egyetemek, az egyetemi tanszékek támogatását. A támogatás mindenekelőtt segíti a tanszékeken a tudományterületüket fejlesztő alapozó-elméleti kutatómunkát, mert úgy gondoljuk, hogy ez a tevékenység és ezen erkölcsi és anyagi támogatás nélkül nem lehet teljes a mezőgazdasági és élelmezésügyi terület kutatási munkája.

Engedjék meg, hogy röviden szóljak arról, a helyzetről, amely az új minisztérium kialakulása kapcsán létrejött. Lassan egy éve annak, hogy az új minisztérium létrejötté után kialakultak a kontúrjai a kutatásirányítás olyan rendszerének, amelynek tartalommal való megtöltése, reméljük, az elkövetkező időkben a kutatómunka komolyabb fejlesztését teszi és teheti lehetővé.

Mindenekelőtt azt kell kiemelni, hogy a minisztérium egészének sokirányúsága, hatalmas ágazati mérete és felelőssége jelentős problémákat vet fel a tudományos kutatás területén is. A minisztérium területén öt olyan nagy

ágazat áll gondozás alatt, mint a növénytermesztés, a kertészeti termelés, az állattenyésztés, az élelmiszeripar, az erdészet és a faipar. Már maga ez a felsorolás is mutatja, hogy a minisztériumot ezen ágazatok fejlesztése vonatkozásában nagy felelősség terheli. A Tudományos és Felsőoktatási Tanács megszűnését követően az ágazati miniszter felelősségét úgy fogalmazzák meg, hogy a gazdasági irányítás reformjával összhangban az agrárkutatások koordinációs feladatait a mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszternek kell ellátnia. Ebből kiindulva a minisztérium az alábbi négyes feladat előtt áll a kutatás irányítása szempontjából:

1. A reábízott ágazatokra vonatkozóan ki kell alakítania az alapvető tudománypolitikai irányelveket és koncepciókat.

2. Az egyes ágazatok fejlesztését megalapozó koncepciókból kiindulva közvetett és közvetlen szervezés útján ki kell alakítania azokat a kutatási feladatokat, amelyek a termelés fejlesztésének megvalósítását lehetővé teszik.

3. A minisztérium feladata, hogy a teljes ágazati kutatást tekintse át és különböző eszközökkel befolyásolja azt.

4. Végül feladata, hogy a felügyelete alá tartozó kutatóhelyeken olyan kutatási, illetve intézetirányítási mechanizmus alakuljon ki, amely a gazdasági irányítás új rendszerének megfelelő eszközökkel befolyásolja a kutatói tevékenységet és azok fejlesztését.

Az osztályvezetőség beszámolója említette, hogy e feladatok végrehajtása érdekében a minisztériumban önálló Tudományos Kutatási Főosztály alakult és a Főosztály mellett Kutatásszolgálati Központ jött létre, mint középírányító szerv. Az eltelt közel egy év tapasztalatai alapján megállapítható, hogy mindkét szervezeti elképzelés és intézkedés helyénvaló volt, mert mind a tudományos kutatás egysége és az egész tárca területét érintő átfogása, mind pedig a kutatás területén a kutatás feltételeinek biztosításához szükséges részfeladatok megoldására létrehozott középírányító szerv hasznos tevékenységet fejthet ki. A minisztérium az eltelt idő alatt mindenekelőtt azt tartotta lényegesnek, hogy az előbb említett feladatokból kiindulva kialakítsa a tudománypolitika alapvető irányelveit. Ez a kidolgozás elkészült, a minisztérium vezetése azt jóváhagyta és hamarosan közzétételre kerül.

Úgy gondolom, érdemes néhány szót szólni a minisztérium új helyzetében arról a kutatóhálózatról, amely a mezőgazdasági és élelmiszerügyi területen a kutató-fejlesztő munkát lehetővé teszi. Összefoglalóan úgy fogalmazható meg, hogy a felszabadulást követő közel negyedszázados időszak alatt nagymértékben fejlődött a mezőgazdaság és az élelmiszerügyi területén a kutatóhálózat és lényegében kiépítettnek tekinthető. Megfogalmazható úgy is, hogy új intézet létrehozására nincs szükség, a meglévőket kell céltudatosan és a feladatokhoz alkalmazkodó fejlesztés segítségével teljessé tenni és a kutatás feltételei vonatkozásában az igényeket kielégíteni.

A minisztérium egész szakterületén 21 kutatóintézet, 7 egyetem és főiskola végzi a kutatómunkát országos hatáskörrel, míg az élelmiszeripar területén 13 iparági, illetve nagyvállalati kutató-fejlesztő részleg szolgálja a fejlesztő munkát. A tárca területén távlatilag is megmaradó 12 felsőfokú technikum mindegyikére a minisztérium a jövőben számít, mint kutatási kapacitásra úgy, hogy ezek a felsőfokú technikumok a megfelelő szakági vagy ágazati kutatóintézetekhez kapcsolódjanak kutatási szempontból. Ezen a módon racionálisan lehetővé lehet tenni a kutatást, a kutatási eszközök hatékonysága szempontjából pedig biztosítható a célszerű koncentrálttság.

Más népgazdasági ágakhoz mérten talán nagynak tűnik ez a kutatási hálózat, kutatóhelyi létszám. Úgy tűnik talán, hogy a mezőgazdaság és az élelmiszerterületén sokkal kevésbé érvényesül a kutatóhelyi koncentrált-ság, mint más népgazdasági területeken. Meg kell azonban ehhez magyarázat-ként jegyezni, hogy a mezőgazdaság és az élelmiszerterületén igen sok termelési ágazattal kell számolni jelenleg és a jövőben is. Egy-egy termelési ágazat sajátos problémái önálló és komplex kutatási tevékenységet, kutató-munkát igényelnek. Nem lehet azt sem elhanyagolni, hogy éghajlati és egyéb sajátosságok következtében sok vonatkozásban igazodni kell az egyes termő-tájak sajátos problémáihoz is. A mezőgazdaság és élelmiszerterületén nem elsősorban a kutatóhelyek koncentrálására kell törekedni, inkább a feladatok koncentrálását és komplex megoldását kell jobban szorgalmazni.

Kereken 1500 kutató (redukált létszám) dolgozik a mezőgazdaság és az élelmiszerterületén. Ez kielégítőnek tűnik, ha figyelembe vesszük az összes mezőgazdasági dolgozók, valamint a mezőgazdaságban dolgozó diplomás szak-emberek számát. Jelenleg minden ezer mezőgazdasági dolgozóra egy kutató jut, azonban figyelembe véve a mezőgazdaság és az élelmiszerterületén várható további létszámcsökkenést, az arány növekedése várható. Ezer mező-gazdaságban dolgozó diplomás szakemberre 80 kutatásban dolgozó diplomás szakember jut, ez az arány kedvezőnek ítéltető. Meg kell természetesen jegyezni, hogy az általános helyzeten belül a különböző szakterületek és ter-melési ágazatok helyzete kiegyenlítetlen, tehát a belső arányon célszerűen változtatni kell.

Számszerűleg a mezőgazdaság és élelmiszerterületén dolgozó kutatói létszám ha kielégítő is, minőségileg ezt már nem minden esetben lehet elmon-dani. Tehát minőségi javulásra kell törekedni az elkövetkező időben, ami lehe-tővé teszi az intenzívebb és hatékonyabb kutatómunkát, másrészt lehetővé teheti a kutatás előtt álló feladatok maradéktalanabb megoldását.

A mezőgazdasági kutatóhálózat előbb vázolt helyzetével szemben már messze kedvezőtlenebb körülményekről lehet számot adni a kutatás feltételei vonatkozásában. A mezőgazdaság és az élelmiszerterületén összes állóeszköz állo-mányának mindössze 0,8%-a jut a kutatás területére. Az évi költségfelhaszná-lás még ennél is messze rosszabb képet mutat, mert a mezőgazdaság és élelme-zésügy egész évi termelési költségfelhasználásának mindössze 0,25%-a jut kuta-tási költségekre. Az állóeszköz helyzeten belül az állóeszközök összetételét szemlélve, még sokkal kedvezőtlenebb képet látunk. A kutatás területén az állóeszközök több mint kétharmada épület és ültetvény, tehát a kutatás helyéül szolgáló állóeszköz és mindössze egyharmada az összes állóeszközöknek a gép, eszköz és műszer és ezen belül is egészen alacsony a műszerállomány bruttó értéke. Mindenekelőtt a kutatás közvetlen feltételein kell tehát javítani, a gépesítettséget, az automatizáltságot, a műszerellátottságot kell előmozdítani. Az intézetek többségében a meglevő gép- és műszerpark is nagyon elavult.

A minisztérium tudománypolitikai irányelveinek kapcsán szólni kell néhány olyan momentumról és feladatról, amely az elkövetkező időszakban a kutatási területen dolgozók munkáját alapvetően befolyásolhatja.

Összefoglalóan: a kutatás mindenekelőtt a hazai társadalmi-gazdasági haladást szolgálja, másodsorban segítse elő a magasszintű szakemberképzést és harmadsorban vállaljon részt a nemzetközi tudományos előrehaladásban.

A hazai társadalmi-gazdasági haladás elősegítésénél abból kell kiindulni, hogy a termelés mai szerkezetét lényegében alapul lehet venni a jövő feladatai-

nak meghatározásánál is. Gyorsított fejlesztési igények adódnak azonban általában a termelés és a feldolgozás mennyiségi és minőségi javításánál, az erre szolgáló műszaki fejlesztésnél, a termelés koncentrálásánál és specializálásánál, valamint a célkitűzések gazdaságosabb megvalósításában. A kedvező összeredmény érdekében — figyelembe véve a mezőgazdasági, élelmiszeripari, erdészeti és faipari területek termelési és a műszaki fejlesztési koncepcióit — összpontosítani kell különösen a kutatás előtt álló közép- és hosszútávú feladatokat.

A fejlesztés igényének megfelelően erősíteni kell a mezőgazdaság és az élelmiszeripar kutatási témáinak kapcsolódását is. Jelentős az is, hogy kiemelten kell kezelni a minisztérium szakterületének egészét, vagy a jelentős ágazatokat átfogó feladatokat és ehhez a személyi és anyagi feltételeket kiemelten kell biztosítani. Meg kell jegyezni természetesen azt, hogy az ilyen kiemelés csak viszonylag kisszámú lehet.

A minisztérium egész területén az is fontos feladat, hogy szervezeten alapozni kell a nemzetközi kutatási eredményekre, különösen kihasználva a konkrét együttműködést vagy talán úgy is meg lehetne fogalmazni, az együttes munkában rejlő lehetőségeket.

Szakemberszükségletünket a mezőgazdaság és az élelmiszeripar területén néhány egészen speciális területet kivéve, lényegében az itthoni képzéssel kell biztosítani. A képzés igényeit azonban magas szinten csak úgy lehet kielégíteni, ha az egyes tudományterületek új ismeretei rendszeresen bekerülnek az oktatásba. Ehhez azonban az szükséges, hogy az egyetemi oktatók rendelkezzenek a kutatómunka feltételeivel az ismeretek szintézise és az elméleti továbbfejlesztés érdekében. A kutatás eredményei úgy kerülhetnek be az egyetemi oktatásba, ha az oktatók a saját kutatómunkájukon kívül kapcsolatban vannak a saját speciális területükön működő különböző kutatóintézetekkel, ha az egyetemi tanszékek és a kutatóintézetek között konkrét kapcsolat van, ha a kutatók állandó kontaktusba kerülnek az oktatással.

A nemzetközi haladáshoz a mezőgazdaság és az élelmiszeripar területén úgy járulhatunk hozzá, ha erőinket koncentráljuk azokra a területekre, ahol szellemi és anyagi erőforrásaink különösen kedvezőek. Az olyan feladatok terén adhatunk újat, ahol a hazai fejlesztési igények is megkövetelik a feladat megoldását.

A minisztérium fontosnak tartja a IV. Osztállyal kialakított kapcsolatok erősítése mellett a VI. (műszaki), VII. (kémiai), VIII. (biológiai) és végül a IX. (közgazdasági) osztállyal is a kapcsolatokat mind a kutatás, mind pedig a káderképzés területén.

Meg kell emlékezni az Akadémia mellett az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottságról is. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság egyrészt a maga területén és lehetőségeivel nagymértékben elősegítheti a mezőgazdasági és élelmiszeripari terület kutatásainak bekapcsolódását az egész hazai kutatási életbe. Más oldalról pedig az OMF B több ágazatot érintő kutatás szervezésével és anyagi lehetőségekkel támogathatja segítheti, a mezőgazdaság és az élelmiszeripar területét.

A gazdaságirányítás új rendszerében a feladatmeghatározás alapvonalai az összes tudományágakban azonosak. A mi területünkön is érvényes az, hogy a kutatási feladatok három szintje alakult és alakul ki, mégpedig az úgynevezett „A”, kormány szintű, a „B” tárcsaszintű és a „C” úgynevezett intézeti vagy vállalati szintű kutatási feladatok.

A népgazdasági szintű feladatokban is nyilván megvan a helye a mezőgazdasági és élelmezésügyi területnek, várjuk ezek kialakulását. A tárcaszintű kutatási feladatok területén túl kell lépnünk azon a kialakult kutatásszervezési helyzeten, amelynek eredményeképpen a mezőgazdaság és élelmezésügy egész területén összesen 1500 témában folyik a kutatómunka. Odáig kell eljutni, hogy a legfontosabb szakterületekre és ágazatokra vonatkozólag hosszútávon megfogalmazásra kerüljenek a kutatási feladatok. A kutatóhely feladata, felelőssége, hogy az adott időszakban ezeken a kutatási feladatokon belül milyen kísérleteket végeznek, milyen témákat kell megoldani. Viszonylag nem hosszú idő alatt kialakulhat talán a mezőgazdaság és az élelmezésügy egész szakterületén mintegy 150–200 feladat és ezt a mintegy 150–200 kutatási feladatot kell koordinálni és nyilvántartani, beszámolást kérni róluk. Így lehetővé válik a kutatóhelyek önállóságának és felelősségének megteremtése és lehetővé válik, hogy ott határozzák meg az adott év kísérleti feladatát, ahol ehhez legnagyobb a hozzáértés az intézetben. A mintegy 150–200 feladaton belül elképzelhető, hogy minden időszakban 10–15 feladatot kiemelten lehet kezelni. A 10–15 kiemelt feladatra — a 150–200 feladat megfelelő ellátása mellett — kiemelten lehet szellemi és anyagi erőket fordítani.

Az ilyen jellegű feladatmeghatározás és kialakítás azonban szükségessé teszi a kutatóhelyek profiljának áttekintését, racionális kiigazítását. Szükségessé teszi ez a módszer azt is, hogy a kutatóhelyeken mindenekelőtt egy-egy invenciózus kutató által összefogott, igazán alkotni képes kutatókollektívák alakuljanak ki. Ezek a kutatókollektívák — biztosítva a benne dolgozó egyének erkölcsi és anyagi érdekeltségének kielégítését — oldják meg a meghatározott kutatási feladatokat. Ez a módszer biztosan többet ad, mint az egyéni témák nehezen koordinálható és nehezen összerakható rendszere.

Érdeemes néhány gondolatot összegezni a „C” szintű, úgynevezett intézeti feladatokról. Minden olyan feladatot idetartozónak tekintünk, amelyet az intézetek szerződés útján vállalnak (adott esetben a minisztériumtól, területi szervektől, egyes gazdaságoktól, más tárcáktól, ill. főhatóságoktól), valamint azokat a témákat, amelyeket az intézet minisztériumi megrendelés nélkül („B” feladatok) is szükségesnek ítél. A szerződéses munka lehetővé teszi, hogy az intézet — az elért alap- és alkalmazott kutatás eredményeképpen — célszerűen kielégítse a táj és az egyes gazdaságok részéről jelentkező speciális igényeket. Ezen a módon válik lehetségessé az elért kutatási eredmények célszerű realizálása, adaptálása, alkalmazása. Így válik lehetővé az is, hogy az általános anyagi és erkölcsi érdekeltségen túlmenően a kutatásban dolgozók különleges érdekeltségét is biztosítani lehessen.

Néhány szót a kutatási eredmények hasznosításáról. Hangsúlyozni kell azt, hogy a kutatás egész területén az eredmények felhasználásának, hasznosításának nagyon sok útja és módja van. A minisztérium vezetése az eredmények hasznosításának egész láncolatát szükségesnek és fontosnak tartja. Így fontosnak ítéli a tudományos közleményeket, szakkönyveket, előadások tartását, nagyon fontosnak tartja az eredményeknek az oktatáson keresztül történő hasznosítását általában, de szükségesnek tartja a kutatási eredmények adaptáló felhasználását egyéb úton-módon is (szerződéses munka stb.).

Lehetséges a kutatási eredmények felhasználása nemzetközi relációban is. Alapvető azonban, hogy a kutatás mindenekelőtt az ország érdekeit szolgálja és csak másodsorban gondolhatunk a nemzetközi hasznosításra. A nemzet-

közi hasznosítás az ország, a kutatóhely és a kutató erkölcsi és anyagi érdekelt-ségét is elégtse ki.

Az idei és az elkövetkező két év olyan időszaknak tekinthető, amikor mindezek a koncepciók és elképzelések részletes kidolgozásra és érvényesítésre kerülhetnek.

TIBOLD VILMOS, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa (Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Gépészmérnöki Kar, Budapest)

Tekintve, hogy az előttem szólók már sokmindent elmondottak amⁱ egyetértéssel találkozott, nagyon rövidre fogott hozzászólásomban csupán három kérdést érintenek még: a kutatásokkal, a publikációkkal és végül a minősítésekkel kapcsolatos néhány problémát.

Az osztályvezetői beszámolóban és az írásos anyagban is elég sok szó esik a kutatásokról és a két előbb elhangzott hozzászólás is nagyon sokat foglalkozott ezekkel a kérdésekkel. Tóth Mihály kimondta azt a számot — amelyet magam mint elérendő célt kívántam volna megemlíteni —, hogy a kutatóintézetekben egy önálló kutatóra számítva általában egy téma essék. Ez lenne az ideális és úgy értelmeztem, hogy ez globálisan meg is van. A Mezőgazdasági Gépészmérnöki Intézet viszonyai alapján úgy vagyok értesülve, hogy ez a mezőgazdasági gépészet, ill. a mezőgazdasági műszaki kutatás terén sajnos nem valósult meg. Az egyetemi területre ezt úgy vinném át, hogy egy tanszéken néhány témát kutassanak, és ezt alátámasztom azzal is, amit Somos akadémikus kifejtett, hogy bizony a segédszemélyzeti ellátottság és a műszerellátottság az egyetemen különösen gyenge, és ha egy tanszékre vagy a mezőgazdasági műszaki kutatásokban egy kutatóra sok témát osztunk ki, akkor komoly eredmények nem várhatók.

Bár az Akadémiának a mezőgazdasági műszaki kérdésekkel foglalkozó kutatóintézete nincs, ezt a kérdést meg kellene vizsgálni. Úgy érzem, hogy a kutató kapacitás és a mezőgazdasági műszaki kutatásokra vonatkozó igény valahogy nincs összhangban.

A másik kérdés, a publikálás. Engedjék meg, hogy ezt ismét a mezőgazdasági műszaki kérdések szemszögéből nézzem, hiszen ez a szűkebb szakterületem. Nagyon jóleső érzéssel tölt el, hogy a mezőgazdasági műszaki kérdések helyet kértek és kaptak a legutóbbi időszakban az Agrártudományi Osztály publikációs tevékenységében. Azért kell ezt külön jóleső érzéssel kiemelnem, mert néhány évvel ezelőtt nem ez volt a helyzet, az Osztály kért ugyan mezőgazdasági műszaki publikációs anyagot, de nem kapott. Hogy ki volt a hibás, talán most már ne kutassuk. Mindenesetre a jelenlegi helyzet az, hogy a közelmúltban megjelent az Akadémiai Kiadónál egy könyv; Sitkei kolléga műve, megjelenőben van egy másik könyv a kukoricatermesztés komplex gépesítéséről, és megjelent az Agrártudományi Közleményekben a II. Kertészeti Gépesítési Kongresszus néhány kiemelt előadása.

A publikációkkal kapcsolatban ugyanakkor, amikor nagyon jóleső érzéssel állapítom meg az eredményeket, meg kell jegyeznem azt is, hogy sok nehézség van. Az Agrártudományi Közleményekben például az átfutási idő a tapasztalat szerint legalább hat hónap és ez egy olyan anyagnál, mint amit az előbb megemlítettem (a Kertészeti Gépesítési Kongresszus előadásainál), bizony nagyon hosszú idő és egy kicsit belepi a por a közleményt, mire megjelenik. Kérdésként vetem fel, hogy feltétlenül szükséges-e évenként két dupla számot

megjelentetni, ez könnyít-e a technikai vagy egyéb problémákon, mert frissebb, előbb lehetne az anyag, ha évenként négy szimpla számot jelentetnénk meg, rövidítve ezzel az átfutási időt.

A publikációkkal kapcsolatban végül arra szeretném a figyelmet felhívni, hogy amint azt írásos anyag is tartalmazza, a betervezett ívkeretnek nem egészen kétharmadát sikerült kitölteni, ami elég szomorú képet tár fel. Volt az Akadémiai Kiadónak egy olyan gyakorlata — nem tudom, hogy ez ma is fennáll-e —, hogy nem köt szerződést, hanem headott kézirat esetén azt elfogadja és akkor mindent rendez. Mi a Gépesítési Bizottság részéről ezt a gyakorlatot többször észrevételeztük. Távolról sem kívánom azt állítani, hogy ezért nem jelennek meg gépesítési könyvek az Akadémiai Kiadó kiadásában. Nem ez a szándékom, de szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy ez a gyakorlat úgy látszik mégsem jó, mert az lett volna a célja, ne legyen lemaradás — és íme —, az írásos anyag szerint mégis van. Arra is szeretném felhívni a figyelmet, hogy ha valakinek határideje van, az általában mindig nyomasztja. Ezeket a könyveket olyan emberek írják, akik nagyon elfoglaltak és felelősségteljes munkát végeznek. A napi munka mellett még egy színvonalas könyvet is megírni, nagyon komoly többletmunka. Ha van valamilyen írásban rögzített határidő, akkor az ember igyekszik a feladatot határidőre elvégezni, ha nincs, akkor a dolgok évről évre tolódnak és így nincs, ill. kevés a komoly publikáció, amint erre sajnós példa a mezőgazdasági műszaki kérdések területe.

Végül harmadik téma a minősítések kérdése. Az írásos anyag közli az Osztélynak azt a törekvését, hogy a bizottságoknak akadémikus elnökük legyen, és mint említi, örvedetes, hogy ez a törekvés részben megvalósult. Sajnos a mezőgazdasági műszaki területen ez nem tudott megvalósulni. A Bizottság elnöke köztisztviselőként álló kandidátus, de akadémikus elnök nem is lehetne, mert a területnek csak egyetlen műszaki tudományok doktora és egyetlen mezőgazdasági tudományok doktora van és a kandidátusok száma is csekély. Régi fájdalom az a mezőgazdasági műszaki tudományok területén dolgozóknak. A mezőgépezet — gépesítés az egyik legfiatalabb területe az agrártudományoknak, de úgy érezzük, hogy van egynéhány olyan szakember, aki megérett nemcsak a kandidátusi, hanem már a doktori fokozatra is. A fokozat megszerzése azonban nehézségekbe ütközik. Megint utalok arra, hogy ezek a szakemberek nagyon felelősségteljes munkát végeznek, nagy elfoglaltságot jelentő munkahelyeken dolgoznak. Mire sikerül a kandidátusi értekezést megírni és azt pl. aspirantúrán kívül benyújtani, addigra az alapkísérletek ideje már olyan régi, hogy a dolgozat részben idejétmúltnak minősülhet. Aspirantúrán kívüli védésről van szó, tehát védés előtt bizonyos kötelezettségeket, vizsgákat teljesíteni kell. Három hónap az opponálási idő, így csak olyan dolgozatok kerülhetnek végeredményben a TMB elé védésre, amelyek már kicsit elavultak és talán egy kis jóindulat is kell ahhoz, hogy elfogadják. Ilyen háttérrel viszont ezt az egész folyamatot sokan nem akarják és nem merik vállalni. Tudjuk, hogy van lehetőség alkotószabadságra, ezt a lehetőséget az emberek azonban nem nagyon ismerik, és ha ismerik is, nem nagyon tudják kihasználni. Igen nehéz egy felelősségteljes poszton álló embernek egy évre kiszakadni a munkahelyéről és ha ugyanabból az intézményből egyszerre esetleg két ilyen ember akad, akkor azt mondhatom: ez lehetetlen. Az volna a kérésem, hogy ezeket a kérdéseket, különösen az olyan nagyon fiatal, de nagyon feltörő tudományterületeken, mint amilyen pl. a mezőgazdasági műszaki tudományok területe, alaposan vizsgálják meg. Azt kérném az osztályvezetőségtől, hogy

kissé karolják fel ezt a területet, segítsenek rajtunk, mert pl. probléma egy bizottságot összeállítani akár aspiránsok vizsgáztatására, akár egy kandidátusi védele. Doktori védele a terület szakembereinek bevonásával egyszerűen lehetetlen, mert a mezőgazdasági műszaki területen nincs ehhez elegendő minősített szakember.

LÁNG GÉZA válasza a hozzászólásokra

Könnnyű feladatomban van, mert mind a három felszólaló végeredményben kiegészítette az osztályvezetőségi beszámolót, annak megállapításaival nem szállt vitába, hanem csupán aláhúzta azokat, vagy pedig még néhány újabb gondolatot vetett fel. Mégis szeretném kiemelni azt, hogy igen nagy örömmünkre szolgál, hogy a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium kifejezte azt a szándékát, hogy úgy mint a múltban, sőt fokozottabb mértékben kíván együttműködni az Akadémia Agrártudományok Osztályával és az eddigi szervezett együttműködésen túlmenően még újabb formákban, újabb keretekben is keresi a lehetőséget, hogy a két főhatóság alatt működő bizottságok, intézetek munkája még szorosabban összefonódjék és egységesebb tematika, egységesebb tudománypolitika valósuljon meg. A magunk részéről is teljes mértékben hasonló véleményen vagyunk és úgy gondoljuk, hogy az Akadémia hivatásának csak akkor tud teljes egészében eleget tenni — az Agrártudományok Osztályáról beszélek — ha a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium vezetésével, a vezetése alatt álló intézetekkel mind az alap-, mind az alkalmazott, mind a fejlesztési kutatás területén a legteljesebb mértékben együttműködik, a munkát, a terveket, a célkitűzéseket és általában a tudománypolitikát összehangolja és így egységesen jelenik meg a magyar közvélemény és a kutatási közvélemény előtt. Éppen ezért Tóth elvtárs itt elhangzott szavait nagyon köszönöm, köszönöm, hogy ismertette azokat a tudománypolitikai célkitűzéseket, amelyeket a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium kidolgozott, az Akadémia illetékes osztályával egyetértésben.

Ugyancsak köszönöm azokat a gondolatokat, amelyeket Somos akadémikus vetett fel. Végeredményben aláhúzta azt a tényt, hogy a mezőgazdasági kutatásra egyre bonyolultabb feladatok várnak, egyre nehezebb feladatokat kell megoldani és ehhez több szakember és nagyobb anyagi ráfordítás szükséges, vonatkozik ez a kutatóintézetekre és az egyetemeken folyó kutatómunkára egyaránt. Úgy gondolom, hogy azok a gondolatok és érvek, amelyeket itt felsorakoztatott, helyállanak, teljességükben olyanok, amelyekre fel kell figyelni és javaslatokat a továbbiakban tekintetbe kell venni.

Tibold elvtárs a publikációk és a tudományos képzés kérdéseit vetette fel a mezőgazdaság gépesítésének területén. Úgy gondolom, hogy a publikációk terén az az átfutási idő és az a lehetőség, amelyet biztosítani tudunk, megfelelő. Tibold elvtárs szavai is igazolták, hogy ez az átfutási idő nem hosszú, hat hónapos átfutási időt nem tarthatunk hosszúnak egy tudományos dolgozatnál, ennél sokkal hosszabb átfutási időre is van példa. Ha tényleg hat hónap alatt minden dolgozat megjelenik, akkor meg lehetünk elégedve. Természetesen igaza van abban, hogy még gyorsabban még jobb lenne, ezzel egyetértünk.

Kétségtelen, hogy a mezőgazdasági műszaki publikációk száma a többi tudományághoz viszonyítva kissé elmaradt. Jó lenne, ha több tudományos dolgozat jelenne meg erről a területről, azonban azt is meg kell mondani, hogy belső tudománypolitikai, tudományszervezési, illetőleg kutatási problémákból

adódik ez a helyzet. A mezőgazdasági műszaki kutatás elsősorban alkalmazott tudományos munka, talán ez is oka annak, hogy kevesebb dolgozat jelenik meg erről a területről és kevesebb a tudományos minősítés is. Ha ugyanis három hónap vagy egy év alatt por lep be egy tudományos eredményt, akkor az nem alapvetően új tudományos megállapítás, tehát nem felel meg azoknak a követelményeknek, amelyeket a kandidátusi, illetőleg doktori értekezéstől elvárunk. Az elmaradás alapvető oka elsősorban az, hogy nincs meg ezen a területen az a kutatási bázis, amely kívánatos lenne. A jelenség gyökereit itt kell keresnünk. Úgy gondolom, hogy az Agrártudományok Osztályának, az osztályvezetőségnek ezzel a kérdéssel foglalkoznia kellene, meg kellene vizsgálni a közeljövőben, hogy az agrár műszaki területen melyek a kutatási feladatok, az alapkutatási bázis megfelel-e a korszerű követelményeknek. Elsősorban ezen a területen kellene konkrét segítséget nyújtani, hogy ezután a tudományos publikációk és a minősítés kérdésében is előre lehessen lépni.